

جریان جهانی اطلاعات و چشم‌انداز ملی ما

محمد حسن زاده^۱

رحمت‌الله فتاحی^۲

چکیده

جریان اطلاعات، فرایندی است که در طول آن، اطلاعات از منبع تولیدکننده به مصرف‌کننده منتقل می‌شود. این مقاله به دنبال آن است تا اطلاعات و انواع آن را از زوایای تأثیرگذاری در جریان اطلاعات بررسی کند و با تبیین انواع جریان‌های اطلاعات و دیدگاه‌های موجود، به بررسی عوامل تأثیرگذار بر این جریان بپردازد. در ادامه پس از ارائه دو الگوی جریان جهانی اطلاعات (الگوی «اوج» و الگوی «اوج^۲»)، با بررسی میزان مشارکت پژوهشگران ایرانی در مقالات ثبت شده در آی.اس.آی^۱ و مقایسه با ۱۵ کشور^۲، دورنمایی از طرز تعامل جریان ملی اطلاعات با جریان جهانی اطلاعات، پرداخته می‌شود. در پایان، پیشنهادهایی را به عنوان راهکارهای احتمالی برای سیاست‌گذاران و مراکز اطلاع‌رسانی داخل کشور به منظور تأثیرگذاری بر جریان جهانی اطلاعات ارائه می‌نماید.

کلیدواژه‌ها

جریان ملی اطلاعات، جریان بین‌المللی اطلاعات، ایران، الگوهای جریان اطلاعات، دیدگاه‌ها و راهکارها

مقدمه

جریان اطلاعات، فرایندی است که در طول آن، اطلاعات از یک منبع تولیدکننده به مصرف‌کننده منتقل می‌شود. در این جریان عوامل زیادی دخیل است و خود به اجزای مختلفی تقسیم می‌شود، از طرف دیگر، جریان اطلاعات می‌تواند در طیف وسیع و با محدودی شکل بگیرد. علاوه بر آن، اطلاعات تشکیل دهنده جریان اطلاعات (به همراه عوامل دیگر) متحول و پویاست. مجموعه این ویژگی‌ها، مطالعه و بررسی مفهوم جریان اطلاعات را جذاب و

۱. دانشجوی دکتری علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی، hasanzadeh@modares.ac.ir

۲. دانشیار گروه علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی، fattahi@ferdowsi.um.ac.ir

۳. الگوهای ارائه شده در این مقاله برای اولین بار توسط نگارنده ارائه شده است.

معین نشان می‌دهد. از بعد سیاسی و اجتماعی نیز، این مبحث دارای ویژگی‌هایی منحصر به فرد است. زیرا در عصر اطلاعات و به تعبیر دقیق‌تر، در جامعه اطلاعاتی همه مناسبات بر اطلاعات استوار است و هر شخص، سازمان، ملت و موجودیتی که بتواند با اطلاعات، به صورت پرتانمیزی شده و با پندنگری مواجه شود، می‌تواند به همان اندازه، جایگاه خود را در مجموعه جهانی ارتقاء بخشد. بنابراین، در جغرافیای سیاسی اطلاعات، رتبه، مقام و موقعیت هر واحد سیاسی در گرو میزان دخالت، تأثیرگذاری و ایفای نقش آن واحد، در جریان جهانی اطلاعات است. این مقاله به دنبال آن است تا اطلاعات و انواع آن را از زاویه تأثیرگذاری در جریان اطلاعات بررسی کند و با تبیین انواع جریان‌های اطلاعات و دیدگاه‌های موجود، به بررسی عوامل تأثیرگذار بر این جریان بپردازد. در نهایت، راهکارهای احتمالی برای مراکز اطلاع‌رسانی داخلی کشور به منظور تأثیرگذاری بر جریان جهانی اطلاعات ارائه می‌نماید. برای این منظور از یک دیدگاه استقرایی - قیاسی استفاده می‌شود که در وهله اول نقش "اجزا" در "کل" بررسی می‌شود و در مرحله بعد، تأثیر کل بر "اجزا" مورد توجه واقع می‌شود.

اهمیت مطالعه جریان اطلاعات

قبل از بررسی جریان اطلاعات لازم است که به مواردی مانند ضرورت مطالعه جریان اطلاعات و دیدگاه‌های موجود در این زمینه بپردازیم. آنچه مطالعه در مورد جریان اطلاعات را ضروری می‌سازد عبارت است از:

۱. رشد فناوری‌های نوین اطلاعات و ارتباطات و استفاده و تأثیر آن بر ماهیت، میزان و محتوای اطلاعات؛
۲. آگاهی روزافزون دولت‌ها، ملت‌ها، مؤسسات، گروه‌ها و اشخاص درباره اهمیت جریان اطلاعات، عدم تعادل و پیامدها و تأثیرات آن در فرایندهای تصمیم‌گیری ملی، بین‌المللی و همچنین بر زندگی روزمره مردم جهان؛
۳. تعداد رو به گسترش فعالان ملی و بین‌المللی در همه جنبه‌های جریان اطلاعات با مقاصد اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و به ویژه جنبه‌هایی مانند تجارت، بازرگانی، آموزش و فرهنگ؛
۴. خلائق رو به رشد مطالعات تطبیقی میان فرهنگی درباره عقاید عمومی و تصاویر ملی که باعث انگیزش به

سوی تحقیقات بیشتر می‌شود؛

۵. بحث‌های مربوط به نظم نوین اقتصاد بین‌المللی و نظم نوین جهانی اطلاعات و ارتباطات از دهه ۱۹۷۰ مبنی بر اعلامیه یونسکو درباره جریان اطلاعات و سیاست‌های ارتباطات و مطرح شدن بحث مربوط به جوانب اقتصادی و ارتباطی منابع جهانی.

دیدگاه‌های مربوط به جریان جهانی اطلاعات

پنج دیدگاه عمده وجود دارد که حوزه وسیع جریان جهانی اطلاعات را پوشش می‌دهد.

۱. روابط و نظام‌های بین‌المللی: این دیدگاه، جریان جهانی اطلاعات را به مثابه جزئی از روابط بین‌المللی بررسی می‌کند. این دیدگاه، تحقیقاتی را پوشش می‌دهد که امپریالیسم، بکاپارچه‌سازی، کشمکش‌ها، همکاری‌ها و درک و تفاهم بین‌المللی را در برمی‌گیرد. برای مثال بررسی جریان بین‌المللی اخبار برای آزمون سطح بکاپارچگی محلی و بین‌المللی.

۲. ارتباطات و توسعه: این رویکرد که از دهه ۱۹۶۰ گسترش یافته است به مطالعه جریان جهانی اطلاعات از دیدگاه سیاست‌ها و نظریه‌های توسعه ملی و بین‌المللی می‌پردازد و نظام‌های داخلی و خارجی یک کشور و رشد سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی آن را در بستر محلی، منطقه‌ای و بین‌المللی بررسی می‌کند. تعادل و عدم تعادل در جریان اطلاعات، مسیرها و الگوهای جریان و مواردی از این قبیل را هم در برمی‌گیرد که بیشتر بر مطالعه محتوا، حجم و بسامد ارتباطات به‌طور اعم و پیام به‌طور اخص تأکید شده است.

۳. دیدگاه قانونی و تجاری: تعداد زیادی از مطالعات مربوط به جریان اطلاعات، به بررسی دست‌اندرکاران بین‌المللی و تأثیر پیام‌های سیاسی بر رفتار ملت‌ها و اشخاص می‌پردازد. این دیدگاه به مطالعات سیاسی و بحران‌های موجود با اهدافی مانند مدیریت کشمکش‌ها، اعتدالی و وضعیت تجاری و الفای تفکرات قالبی نیز علاقه‌مند است. تأکید اصلی بر تحلیل محتوا، مخاطب پژوهی، خواننده پژوهی و سنجش افکار عمومی است. این دیدگاه از دهه‌های ۱۹۴۰ و ۱۹۵۰ رواج پیدا کرده و تاکنون نیز بر این حوزه تأثیرگذار بوده است.

۴. دیدگاه اقتصاد سیاسی و ساختارها: این دیدگاه،

جریان جهانی اطلاعات را از زاویه ساختارهای ارتباطات بین‌المللی و اقتصاد سیاسی اطلاعات مطالعه می‌کند. عناصر و عوامل تأثیرگذار بر فرایند جریان جهانی اطلاعات مانند دروازه‌بانان، ساختارهای رسمی و غیررسمی تولید و توزیع اطلاعات در جریان جهانی اطلاعات را نیز بررسی می‌کند. این دیدگاه از دهه ۱۹۷۰ وارد حوزه تحقیق درباره جریان اطلاعات شد.

۵. دیدگاه فنی و حقوقی: این دیدگاه ترکیبی از قدیمی‌ترین و جدیدترین دیدگاه‌های مطالعه جریان اطلاعات است. فنون گردآوری و پردازش اطلاعات بین‌المللی، قواعد ملی و بین‌المللی و استانداردهای صنایع اطلاعات و همچنین جریان آن و مسائل مربوط به ابعاد فنی انتقال داده را بررسی می‌کند. در سال‌های اخیر مطالعه در حوزه ماهواره‌ها و رایانه‌ها زیاد شده است (۵: ۲۰۰).

در حالت کلی مطالعات مربوط به جریان اطلاعات به دو شیوه مطالعات کمتی و مطالعات کیفی انجام می‌شود. مطالعات کمتی، دو شاخه اصلی را پوشش می‌دهد که عبارتند از:

الف. مطالعات کمتی فنی - جزئی: ب. مطالعات کمتی سازمانی - کلی.

مطالعات نوع اول، حجم پیام‌های منتقل شده در یک محدوده زمانی را در برمی‌گیرد و مطالعات نوع دوم به بررسی تعداد فرستندگان، گیرندگان، تعداد گزاراشرگران، مکانیبات پستی و مواردی از این قبیل می‌پردازد.

مطالعات کیفی جریان اطلاعات، با تحلیل نظام‌های ارتباطات باکل‌نگری منابع و محتوای پیام سروکار دارد که فرایند توزیع پیام را نیز در برمی‌گیرد (۴: ۱۲).

اطلاعات چیست؟

برای پیگیری بحث جریان اطلاعات قبل از همه باید درباره خود اطلاعات بررسی کرد. واژه اطلاعات در زبان لاتین به شکل "Informatia" به معنای تصویر، آموزش و شکل‌دهی بوده است و در زبان فرانسه به شکل "une information" به معنای پردازش و گردآوری حقایق از طریق تحقیقات حقوقی است. از دید علوم انسانی می‌توان گفت که اطلاعات چیزی است که عامل ارتباط است، چیزی حقیقی، ارزشمند، مفید و کارآست که معمولاً با دانش هم‌تراز می‌گردد. ما در زندگی روزمره

می‌شنویم که گفته می‌شود: اطلاعات خوب است. اطلاعات بیشتر، بهتر است. اطلاعات قدرت است. اطلاعات ما از دست رفت - و از این قبیل که نشان‌دهنده وجود اطلاعات است (۶: ۲۵).

در این مقاله ما روی هستی‌شناسی اطلاعات بحث نخواهیم کرد. بلکه اطلاعات را به مثابه پدیده‌های اجتماعی که تولید می‌شود، توزیع می‌گردد و در نهایت

جریان اطلاعات: فرایندی است که در طول آن،

اطلاعات از یک منبع تولیدکننده، به مصرف‌کننده

منتقل می‌شود و عوامل متعددی در این جریان

دخالت دارند. از جمله تولید، توزیع و مصرف

اطلاعات، زیر ساخت‌ها، و موجودیت‌ها.

به مصرف می‌رسد، بررسی می‌کنیم و در نهایت به چگونگی عملکرد آن در جغرافیای سیاسی اطلاعات خواهیم پرداخت. علاوه بر تعاریف مختلف در مورد اطلاعات، تقسیم‌بندی‌های متفاوتی نیز از آن شده است. در یک تقسیم‌بندی، اطلاعات را به این شکل تقسیم کرده‌اند:

الف. اطلاعات شفاهی؛

ب. اطلاعات مکتوب؛

ج. اطلاعات دیداری و شنیداری (۷: ۷۵).

اطلاعات شفاهی، معمولاً از طریق سخنرانی‌ها، میزگردها، سمینارها، گردهمایی‌ها و نشست‌های دو جانبه مبادله می‌شود. اطلاعاتی که به صورت شفاهی منتقل می‌شود می‌تواند، نتیجه تحقیقات و مطالعات افراد باشد و با اینکه صرفاً بازگویی نظریات و تجربیات گذشته افراد و سازمان‌ها را در برگیرد، این نوع تبادل اطلاعات ممکن است به تولید اطلاعات جدید منجر شود و با اینکه جنبه آموزشی داشته باشد و یا به مقاصد دیگر انجام پذیرد که در هر صورت منجر به نوعی ارتباط دو جانبه با چند جانبه خواهد شد. اطلاعات مکتوب، اطلاعاتی است که در قالب یک نوشته از جمله: کتاب، نامه، روزنامه، مجله و دیگر اشکال مکتوب درآمده و قابل انتقال و استناد است. اطلاعات مکتوب که امروزه در قالب الکترونیکی نیز تولید و توزیع می‌شود، سهم عمده‌ای از انتقال اطلاعات علمی و فرهنگی را بر عهده گرفته است که با گسترش شبکه‌های رایانه‌ای این نقش

نیز برجسته‌تر می‌شود. منظور از اطلاعات دبداری و شنیداری، اطلاعاتی‌ست که از طریق سخن‌پراکنی‌ها و به شکل فیلم، رادیو و تلویزیون و پخش ماهواره‌ای منتقل می‌شود. این قسمت نیز به نوبه خود تأثیر قابل ملاحظه‌ای در جریان اطلاعات دارد و با پیشرفت‌های روزافزون در فناوری ماهواره‌ای، این تأثیرات عمیق‌تر می‌شود. آنچه در این نوع اطلاعات، بیشتر مورد تأمل است، زیرساخت‌های ملی و بین‌المللی‌ست که میزان مشارکت هر کشور را در انتقال اطلاعات و تولید و توزیع آن تعیین می‌کند. این حوزه، حوزه‌ای‌ست که در آن، مشارکت شرکت‌های چند ملیتی و فرامرزی نمود بیشتری

حساب می‌آید و عوامل زیادی از جمله اقتصادی، سیاسی، فرهنگی، حقوقی و فناوری را در برمی‌گیرد (۳: ۳۳۳ - ۳۵۴).

در جریان اطلاعات سه رکن اصلی چرخه اطلاعات (تولید، توزیع و مصرف)، زیرساخت‌ها و «موجودیت‌ها» دخالت دارند که در ادامه مقاله به آنها پرداخته می‌شود. موجودیت‌ها، از سه رکن موجودیت شخص، دولت‌ها و موجودیت‌های فراملی تشکیل شده‌است که تعامل میان آنها انواع جریان‌های اطلاعات را رقم می‌زند. اگر این جریان‌های احتمالی را در قالب یک ماتریس نشان دهیم به شکل زیر خواهد بود.

جدول ۱. ماتریس جریان‌های احتمالی اطلاعات

موجودیت‌ها	شخص	دولتی	فراملی
شخصی	ارتباط (جریان)	ارتباط (جریان)	ارتباط (جریان)
دولتی	ارتباط (جریان)	ارتباط (جریان)	ارتباط (جریان)
فراملی	ارتباط (جریان)	ارتباط (جریان)	ارتباط (جریان)

در داخل هر یک از این جریان‌های اطلاعات، چهار عامل اساسی تعیین‌کننده مسیر و نوع جریان است که عبارتند از: ماهیت قدرت، ماهیت منابع، نظام‌های ارزشی و زیرساخت‌های ملی و بین‌المللی. قدرت حاکم بر جامعه و قدرت و توانایی هر موجودیت، مسیر جریان اطلاعات میان اشخاص، دولت‌ها و مؤسسات فراملی را تعیین خواهد کرد. به همان میزان، منابع اقتصادی، اطلاعاتی و اولیه موجود در اختیار هر موجودیت در تعیین جهت جریان "از" و "با" به سوی "آن" موجودیت مؤثر است. نظام‌های ارزشی جامعه نیز یکی از عواملی‌ست که می‌تواند شدت و ضعف جریان اطلاعات میان اشخاص، دولت‌ها و مؤسسات فراملی را تعیین کند و در نهایت وجود زیرساخت‌های فنی و فناوری مورد نیاز برای برقراری جریان اطلاعات، تا حدودی وضعیت و کیفیت جریان اطلاعات در سطوح مختلف را شامل می‌شود و هر جامعه‌ای که زیرساخت‌های فرهنگی، اجتماعی، سیاسی، حقوقی و فنی اطلاع‌رسانی را فراهم

بپیدا می‌کند. در این مقاله، اطلاعات از دید جریان اطلاعات نیز بررسی می‌شود که بعد از معرفی جریان اطلاعات به آن پرداخته خواهد شد.

جریان اطلاعات

جریان اطلاعات، فرایندی‌ست که در طول آن، اطلاعات از یک منبع تولیدکننده به مصرف‌کننده منتقل می‌شود. جریان اطلاعات در دو بخش جداگانه قابل بررسی‌ست، جریان ملی اطلاعات و جریان بین‌المللی یا جهانی اطلاعات. جریان ملی اطلاعات عبارت است از: حرکت اطلاعات در داخل مرزهای ملی، میان افراد، مؤسسات و سازمان‌ها که از تجانس و همگونی نسبی برخوردار است؛ ولی جریان جهانی اطلاعات حوزه‌ای وسیع را در برمی‌گیرد و حرکت پیام‌ها و اطلاعات را در میان مرزهای ملی، بین دو یا چندین نظام ملی و فرهنگی شامل می‌شود که تنوع، گستردگی و حجم اطلاعات مورد مبادله از ویژگی‌های بارز این جریان به

۱. نویسنده مقاله این کلمات را در مقابل واژه Entity به کار برده‌است.

آورده باشد به همان اندازه در جریان بین‌المللی نیز نقش خواهد داشت.

انواع اطلاعات از دیدگاه جریان اطلاعات

- اطلاعات را از دیدگاه جریان اطلاعات به سه دسته عمده تقسیم می‌کنیم:
- الف. اطلاعات داشته؛
 - ب. اطلاعات نگاشته؛
 - ج. اطلاعات برداشته.

اطلاعات داشته: این نوع از اطلاعات ناظر بر دارایی‌های اطلاعاتی یک شخص، یک جامعه یا یک نظام است که می‌تواند به دو صورت ذهنی و عینی وجود داشته باشد. داشته‌های ذهنی مردم، تعاملات میان افراد، چگونگی انجام امور روزمره، طرز حل مسائل و مواردی از این قبیل، اطلاعات داشته ذهنی یک جامعه را تشکیل می‌دهد که همه جوامع کم و بیش این نوع اطلاعات داشته را دارند و از این جهت نمی‌توان جوامع را به "دارا" و فقیر" یا "شمال و جنوب" و مانند آنها تقسیم کرد. اطلاعات داشته عینی جوامع، کتاب‌ها، نشریات، پایگاه‌های اطلاعاتی، روزنامه‌ها، مجلات موجود در یک جامعه را از لحاظ کمی در برمی‌گیرد. از نظر اطلاعات داشته عینی می‌توان تا حدودی میان جوامع، تقسیم‌بندی‌هایی انجام داد. ولی با توجه به اینکه کم و بیش، بیشتر کشورها و ملل، شکل‌های مختلف عینی اطلاعات را خریداری می‌کنند، فاصله‌ها چندان گسترده نیست. هر چند که باز در این مرحله فاصله‌ها می‌تواند زیاد باشد، زیرا عوامل مختلفی از جمله زیرساخت‌های فنی مانند چاپ و تکثیر، زیرساخت‌های سیاسی مانند تمایل و اراده دولت‌ها در پشتیبانی و باامتناع و جلوگیری از انتشار و حتی خرید انتشارات و زیرساخت‌های فرهنگی مانند رواج فرهنگ نوشتاری و موارد مشابه در این امر دخیل است. ولی همان‌گونه که در قسمت‌های بعدی اشاره می‌شود، نسبت به دیگر شکل‌های اطلاعات، تفاوت‌های موجود محسوس نیست و اگر باشد هم، به‌تنهایی تعیین‌کننده نیست.

اطلاعات نگاشته: مقصود از اطلاعات نگاشته، اطلاعاتی است که در قالب یک نظام، محمل و با مجموعه منسجم به منظور ارائه، انتقال و توزیع گردآوری می‌شود.

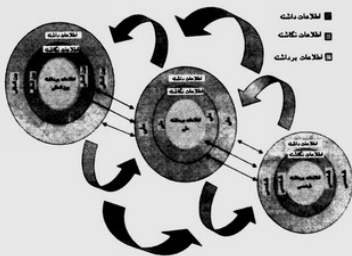
در جریان اطلاعات، اطلاعات نگاشته به دو شکل چاپی و غیرچاپی انتقال می‌یابد. اطلاعات نگاشته چاپی شامل کتاب‌ها، نشریات، چکیده‌نامه‌ها، کتابشناسی‌ها، مجموعه مقالات و نظیر آنها می‌شود. در شکل غیرچاپی اطلاعات نگاشته، قالب‌های الکترونیکی، چندرسانه‌ای، مواد دیداری و شنیداری، فیلم و سینما و برنامه‌های رادیو و تلویزیونی جای می‌گیرد که شاخص اصلی تمایز میان مؤسسات، سازمان‌ها، کشورها و نظام‌های اجتماعی است. در این مرحله کشورهای قدرتمند با تأثیرگذاری بر محمل‌ها و شکل‌دهی اطلاعات، ارزش‌ها، خواسته‌ها، آرمان‌ها و داشته‌های خود را به دیگران عرضه می‌دارند که در بیشتر اوقات به نوعی تحمیل نیز تبدیل می‌شود. در این نوع اطلاعات، توانایی و ظرفیت تولید هر ملتی تعیین‌کننده مقام و موقعیت آن ملت در جریان جهانی اطلاعات است و هر ملتی نظام، محمل یا مجموعه برتر را در اختیار داشته باشد، دارای انتشارات قدرتمند، رادیو-تلویزیون قوی، نظام اطلاع‌رسانی منظم و نظام‌های مخابراتی منسجم‌تری باشد، به همان اندازه در جغرافیای سیاسی اطلاعات، تأثیرگذارتر خواهد بود. درست در این نقطه است که جهان به دو قطب، شمال و جنوب تقسیم می‌شود و فقر اطلاعاتی به وجود می‌آید و جریان یک سو به یا دوسو به شکل می‌گیرد. هر کشوری که در مرحله نگاشت اطلاعات موفق‌تر باشد، به تبع آن در جریان جهانی اطلاعات نیز از قدرت و تأثیر بیشتری برخوردار خواهد بود. در این جاست که نقش مراکز اطلاع‌رسانی برجسته‌تر می‌شود، زیرا در این مرحله انتقال اطلاعات مهم است و اینکه تا چه اندازه، یک کشور بتواند داشته‌های خود را نگاشته و منتقل کرده باشد اهمیت زیادی دارد. در این نوع از اطلاعات نیز زیرساخت‌های فنی مانند شبکه‌ها، زیرساخت‌های اجتماعی مانند ارتباط علمی میان مردم، زیرساخت‌های فرهنگی مانند نداشتن پخل فرهنگی، تعیین‌کننده مسیر و مقدار اطلاعات یک جامعه است.

اطلاعات برداشته: همان‌گونه که دیدیم، اطلاعات داشته و اطلاعات نگاشته به مرحله‌شناسایی، شکل‌دهی و انتقال اطلاعات مربوط می‌شود. چنانچه از اطلاعات داشته و نگاشته، محتوای مناسب عملکرد نظام

ذهنی و عینی اطلاعات مورد نظر است و تا زمانی که اطلاعات موجب تغییر و یا تکمیل رفتار، نگرش و رویکردها و عملکرد شخص یا جامعه نشود و تأثیر اطلاعات در قالب نتایج تصمیم‌گیری‌های حاصله از آن نمود پیدا نکند، اطلاعات برداشته مطلوب در جامعه حاصل نشده است. کشورهایی که می‌خواهند از لحاظ سیاسی، دیگر کشورها را در راستای منافع خود تحت تأثیر قرار دهند، در حوزه‌های فرهنگی، سیاسی و نگرشی جامعه مقابل، از طریق ایجاد اطلاعات برداشته و القای نظریات خود، اعمال نفوذ می‌کنند. این حوزه، حوزه‌ای است که از سخن‌پراکنی، پخش‌های ماهواره‌ای و استفاده وسیع از اینترنت و دیگر فناوری‌های پیشرفته، استفاده می‌کند تا برداشته‌های جوامع را طبق دلخواه خود شکل دهند. با مطالعه انواع اطلاعات می‌توان چنین نتیجه گرفت، اطلاعات داشته، نگاشته و برداشته، در سطح ملی و بین‌المللی کاربرد دارند و در نتیجه تعامل دو سطح ملی و بین‌المللی است که سرنوشت اطلاعاتی جوامع رقم می‌خورد. تعامل دو سطح ملی و بین‌المللی انواع اطلاعات را می‌توان به شکل زیر نشان داد:

اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، فنی و... جامعه خود را به دست آورده باشیم به "اطلاعات برداشته" دست پیدا کرده‌ایم که معادل دانش کاربردی و عملیاتی است. پیشرفت فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات، جغرافیای سیاسی اطلاعات را به اندازه کافی کوچک کرده است و با ایجاد زیرساخت‌های مورد نیاز می‌توان داشته‌ها و نگاشته‌ها را به دست آورد ولی تعبیر و تفسیر و کاربرد کردن اطلاعات به دست آمده در راستای کارکرد نظام، کاری دشوار به نظر می‌رسد. اگر کشوری بتواند با استفاده از برنامه‌ریزی هدفمند اطلاعات برداشته سازمان‌های خود را ارتقاء بخشد، می‌تواند فاصله خود را با کشورهای پیشرفته کاهش دهد. در سطح ملی نیز این صادق است، اگر نظام اطلاع‌رسانی یک کشور، بتواند داشته‌های جامعه را به شکل نگاشته درآورد و از طریق ایجاد دسترسی به اطلاعات داشته و نگاشته بین‌المللی، اطلاعات برداشته مناسب را برای سازمان‌ها و اشخاص فراهم آورد و این چرخه را به مثابه جزئی از وظایف سازمان‌های داخلی، نهادینه کند، خواهد توانست از جرگه کشورهای جنوب جدا شده و به کشورهای شمال رو بیاورد. به عبارت دیگر، اطلاعات برداشته، تأثیر

شکل ۱. تعامل اطلاعات داشته، نگاشته و برداشته در سطح شخصی، ملی و بین‌المللی در قالب الگوی "جریان به اوج"

همان‌گونه که در شکل ۱ دیده می‌شود، اطلاعات شخصی به اطلاعات ملی و اطلاعات بین‌المللی مرتبط است. هر جامعه‌ای که رابطه‌اش با اطلاعات شخصی بیشتر باشد و به‌نحو احسن بتواند برداشته‌های شخصی را در کل سازمان و در نهایت در کل نظام ملی اطلاعات سازماندهی کند و دسترس‌پذیر سازد در اطلاعات جهانی سهم مناسبی خواهد داشت و دست‌کم از یک ارتباط دوسویه با جریان اطلاعات بین‌المللی برخوردار خواهد بود. ولی در غیر این صورت، مجبور خواهد بود، در جریان جهانی اطلاعات، صرفاً دریافت‌کننده باشد. البته در اینجا سطوح دسترسی به اطلاعات داشته، نگاشته و برداشته نیز متفاوت است و جوامعی به اطلاعات برداشته بین‌المللی دست پیدا می‌کنند که قدرت تجزیه، تحلیل و کاربری اطلاعات نگاشته شخصی و ملی خود و بین‌المللی را داشته باشند و بدین وسیله بتوانند دانش کاربردی مناسب جامعه خود را شکل دهند. این فرایند نیز دوباره به زیرساخت‌های فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و فنی بستگی دارد. با کمی دقت در شکل ۱ متوجه می‌شویم که اطلاعات داشته، به صورت متمرکز در هسته دایره جریان و اطلاعات نگاشته، در دایره‌ای وسیع‌تر قرار گرفته است و در نهایت اطلاعات برداشته در دایره‌ای وسیع‌تر از آن قرار گرفته است. در نگاه اول شاید فکر کنیم که از لحاظ گستردگی، باید اطلاعات داشته در دایره بزرگ‌تر قرار می‌گرفت و به ترتیب پیش می‌رفت و برداشته‌ها در هسته جای می‌داشت، اما منظور من در این جریان، الگویی از جریان است که از داشته‌های زیر بنایی (اطلاعات داشته) شروع شده و در نتیجه نگارش و انتقال، به اطلاعات نگاشته تبدیل شده و در نهایت به صورت اطلاعات مؤثر، کاربردی و عملیاتی شده است و در خدمت توسعه قرار می‌گیرد که این الگوی جریان اطلاعات را "جریان به اوج" می‌نامیم. کشورهایی که در قالب این شکل از جریان اطلاعات به توسعه دست پیدا کرده‌اند، به احتمال زیاد توسعه‌های قابل پیش‌بینی و مداوم خواهند داشت.

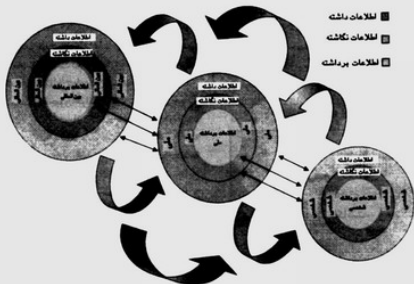
در مقابل جریان به اوج، الگوی دیگری از جریان اطلاعات وجود دارد که در این مقاله از آن با نام "جریان از اوج" اسم می‌بریم (شکل ۲). در این الگوی جریان،

اطلاعات برداشته زیربنای اطلاعات نگاشته و اطلاعات نگاشته، زیربنای اطلاعات داشته را تشکیل می‌دهد. از طرف دیگر، جریان اطلاعات بین‌المللی، شکل‌دهنده جریان ملی اطلاعات، و جریان ملی اطلاعات نیز شکل‌دهنده جریان شخصی اطلاعات است. جوامعی که جریان اطلاعات در آنها از الگوی جریان از اوج تبعیت می‌کند، احتمالاً جوامعی تأثیرپذیر هستند. البته، نباید از یاد برد که تبعیت خواسته و هدفمند از این الگو، می‌تواند با ایجاد دستیابی جامعه به اطلاعات برداشته و شکل‌دهی زیربنای اطلاعاتی بر مبنای این نوع از

اطلاعات را از دیدگاه جریان اطلاعات به سه دسته عمده تقسیم می‌کنند: اطلاعات داشته، اطلاعات نگاشته، و اطلاعات برداشته.

اطلاعات، بنیان مستحکمی برای جریان شخصی و ملی اطلاعات ایجاد کند. در آن روی سکه، اگر اطلاعات برداشته، به شکل ناخواسته شکل بگیرد، احتمالاً به علت عدم تجانس میان نیازها، اطلاعات و عملکردها، نوعی ناهماهنگی میان داشته‌های شخصی، ملی و بین‌المللی ایجاد می‌شود که در این صورت، جریان اطلاعات با اختلال روبرو خواهد شد و در نهایت، جریانی یکسویه از شمال به جنوب خواهیم داشت. در بیشتر کشورهای جنوب یا جهان سوم، این الگو در جریان است. در نتیجه نظام اطلاعاتی این جوامع، حالت انفعالی داشته و چه بسا اطلاعات داشته خود را نیز از طریق جریان جهانی دریافت می‌کنند که به دلخواه قدرت‌های بزرگ و تأثیرگذار به داشته تبدیل خواهد شد و در نتیجه، این الگوی بی‌هدف، زنجیره شوم وابستگی اطلاعاتی را تا مدت‌های زیادی همچنان محکم نگه خواهد داشت. روند جریان بر مبنای انواع سه‌گانه اطلاعات، در الگوی "جریان از اوج"، به صورت زیر خواهد بود:

شکل ۲. تعامل اطلاعات داشته، نگاشته و برداشته در سطح شخصی، ملی و بین‌المللی در قالب الگوی "جریان ازواج"

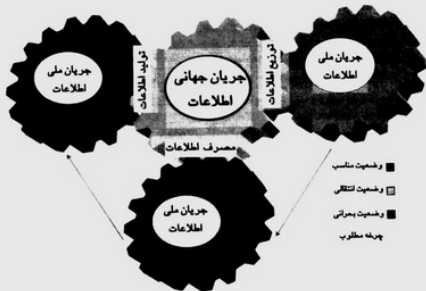
داشته‌کشوری (بدون آنکه آن کشور فعال باشد) به‌شکلی نظام‌یافته‌تر برای مقاصد خود استفاده کنند که در این حالت مشارکت آن کشور فعالانه نیست، بلکه یک موضع انفعالی دارد. کشورها می‌توانند به سه شکل با جریان جهانی اطلاعات مشارکت و تعامل داشته باشند که به صورت شکل ۳ (صفحه بعد) خواهد بود.

با توجه به آنچه در شکل ۳ نشان داده شده است، اگر کشوری در جریان اطلاعات، در مرحله تولید مشارکت داشته باشد، از وضعیت مناسب برخوردار است و عضوی فعال در جامعه اطلاعاتی به‌شمار می‌رود. آن کشور می‌تواند در جریان جهانی اطلاعات تأثیرگذار باشد و هر قدر که مشارکت به سوی مرحله مصرف صرف متعادل شود، آن جامعه در جریان جهانی اطلاعات، حالت انفعالی پیدا خواهد کرد و همان‌گونه که در شکل بالا مشاهده می‌شود. نظام ملی اطلاعات که صرفاً در توزیع مشارکت داشته باشد ممکن است در درازمدت به مصرف‌گرایی متعادل شود ولی اگر در این جوامع

جریان ملی اطلاعات در مقابل جریان جهانی اطلاعات

جریان اطلاعات، از سه مرحله عمده و به هم پیوسته تولید، توزیع و مصرف تشکیل می‌شود. در مرحله تولید، پدیدآوران، با استفاده از منابع موجود، تحقیقات علمی و مشاهدات خود، به دستاوردهایی می‌رسند که از طریق مجراهای انتشار و ارائه، در مرحله توزیع به جامعه استفاده‌کننده یا مصرف‌کنندگان اطلاعات معرفی می‌شود و مصرف‌کنندگان نیز خود به خود به تولید اطلاعات می‌پردازند که این جریان، در تعامل با جریان اطلاعات سازمان‌ها و کشورهای دیگر، جریان جهانی اطلاعات را تشکیل می‌دهد. آنچه از دید جریان اطلاعات و از لحاظ جغرافیای سیاسی اطلاعات اهمیت و بیزمانی دارد، نحوه تعامل و همگرایی میان جریان ملی با جریان جهانی اطلاعات است. در اینجا منظور از تعامل، تعامل فعالانه و مشارکت در جریان جهانی اطلاعات است. همان‌طور که گفته شد، ممکن است دیگر کشورها از اطلاعات

شکل ۳. اشکال تعامل و همگرایی جریان‌های ملی و جهانی اطلاعات

رسیده باشند. به هر اندازه که نظام فرهنگی، اقتصادی و سیاسی جامعه، امکان ظهور بیشتر این افراد را فراهم آورد، به همان نسبت، آن جامعه در تولید اطلاعات، موقعیت بهتری خواهد داشت. پدیده فرار مغزها از کشورهای جنوب و جذب مغزها به وسیله کشورهای شمال، به مقدار زیادی در جهت دستیابی به اشخاص مؤثرتر، و تثبیت موقعیت خود در جریان جهانی اطلاعات اتفاق می‌افتد. سیاستمداران دانش‌دوست و مطلع را نیز که از جریان علمی و افراد و فعالیت‌های آنها حمایت می‌کنند، می‌توان جزو این اشخاص به حساب آورد که در تاریخ نمونه‌های زیادی از وزیران و دولتمردان علم دوست که مایه پیشرفت شدند، وجود دارد.

ب. سازمان‌ها: سازمان‌های تأثیرگذار بر جریان اطلاعات را می‌توان در قالب دانشگاه‌ها، پژوهشکده‌ها و مراکز تقسیم‌بندی نمود. دانشگاه‌ها دو زاویه در جریان اطلاعات تأثیر می‌گذارد: نخست اینکه خود دانشگاه‌ها پیشرو و ایجادکننده جریان اطلاعات در جوامع هستند

فرهنگ‌سازی برای تولید و مصرف هدفمند صورت پذیرد امکان پیشرفت و تأثیرگذاری بر جریان جهانی وجود دارد که از آن به عنوان وضعیت انتقالی یاد می‌کنیم. در وضعیت سوم - وضعیت بحرانی - جریان ملی اطلاعات صرفاً مصرف‌کننده است و از الگوی از اوج، تبعیت می‌کند و در این نوع تعامل امکان وابستگی اطلاعاتی زیاد است و با گذشت زمان بر شکاف اطلاعاتی افزوده می‌شود.

عوامل مؤثر بر جریان تولید، توزیع و مصرف

عواملی وجود دارد که به طور مستقیم یا غیرمستقیم، بر جریان تولید، توزیع و مصرف اطلاعات تأثیر می‌گذارد:

الف. اشخاص: اشخاص تأثیرگذار بر جریان اطلاعات، افرادی هستند که طبق داشته‌های ذهنی، تجربیات، مشاهدات و آزمایش‌های خود، منبع تولیدکننده به حساب می‌آیند. این افراد ممکن است از طریق تأثیرگذاری بر افراد و سازمان‌ها به موقعیت علمی

که در بُعد جهانی نیز ارتباطات دانشگاهی سهم عمده‌ای در شکل‌گیری جریان بین‌المللی اطلاعات داشته است. دوم اینکه، دانشگاه‌ها می‌توانند در شناسایی و حمایت از اشخاص تأثیرگذار، موجبات رشد، معرفی و تبادل اطلاعات میان این گونه افراد را فراهم آورند. بنابراین هر جامعه‌ای که از لحاظ سیاسی، اجتماعی و فرهنگی به ایجاد مراکز دانشگاهی و همچنین ارتباط میان جامعه و دانشگاه‌ها همت گمارد به همان اندازه در تأثیرگذاری بر جریان اطلاعات جهانی نیز پیشرو خواهد بود. پژوهشکده‌ها نیز می‌توانند در دانشگاه‌ها، کارخانه‌ها، صنایع سنگین، مراکز تولیدی یا تحت حمایت عموم مردم برای پاسخگویی به نیازهای خاص، تأسیس شوند. پژوهشکده‌ها با فراهم آوردن اطلاعات مورد نیاز مؤسسات به طور انحصار و جامعه به طور اعم، و تولید اطلاعات (از طریق تبدیل داشته‌ها به نگاه‌شده‌ها) موجب شکل‌دهی اطلاعات برداشته متناسب) موجب تأثیرگذاری بر جریان اطلاعات می‌شود. مراکز نیز یکی از عوامل مؤثر بر جریان اطلاعات هستند که به شکل دولتی، خصوصی، اجتماعی و مذهبی و نظایر آنها وجود دارند و به این وسیله موجبات دسترسی به اطلاعات بین‌المللی و توزیع اطلاعات ملی و حتی ارتباط با مراکز همسان در سطح بین‌المللی به جریان اطلاعات و بهبود آن کمک کنند. آستان قدس رضوی یکی از این مراکز در ایران است که از طریق کتابخانه و مرکز اطلاع‌رسانی خود، در جریان اطلاعات ملی و حتی بین‌المللی ایفای نقش می‌کند.

ج. دولت‌ها: دولت‌ها با در دست داشتن اهرم‌های نظارتی و منابع قدرت یکی از عوامل مهم تأثیرگذار در جریان اطلاعات هستند که بنا به شیوه‌های حکومتی دولت‌ها با به طور مستقیم، در جریان اطلاعات دخیل هستند (مانند حکومت‌های استبدادی)، یا مانند یک حامی، مشوق و تسهیل‌گر جریان اطلاعات در سطح ملی و بین‌المللی عمل می‌کنند. هر چه حکومت‌ها به سوی ایفای نقش به شیوه دوم روی آورند به همان اندازه، جریان اطلاعات نیز به سوی تولیدی بودن و تأثیرگذاری پیشرفت خواهد کرد.

روابط این عوامل تأثیرگذار به این صورت است که به هر اندازه که دولت‌ها سیاست‌های حمایتی را دنبال کنند

و سازمان‌ها را تحت چتر حمایتی خود قرار دهند و همچنین سازمان‌ها با اشخاص تأثیرگذار ارتباط تنگاتنگ داشته باشند و آنها را تشویق و پشتیبانی کنند، به همان اندازه موقعیت کشور را در جغرافیای سیاسی اطلاعات به عنوان واحدی تأثیرگذار تثبیت خواهد کرد. علاوه بر اینها، عوامل دیگری نیز وجود دارد که زمینه‌های عملکرد جریان اطلاعات را تشکیل می‌دهد و در درازمدت بر آن تأثیر می‌گذارد که عبارتند از: انواع مالکیت (اعم از عمومی، خصوصی یا مختلط)، کنترل رسمی و غیررسمی، منابع اقتصادی، کاغذبازی‌ها و سلسله مراتب اداری دولت‌ها، و مؤسسات فعال در جریان اطلاعات و اهداف پذیرفته شده.

اینکه مالکیت خصوصی باشد یا عمومی، یا کنترل‌های رسمی و غیررسمی تا چه حد جریان را تحت تأثیر قرار دهد و منابع اقتصادی به حد کافی در اختیار عوامل دخیل در جریان اطلاعات باشد، می‌تواند ماهیت جریان ملی اطلاعات را در مقابل جریان جهانی اطلاعات تغییر دهد. در نظام‌هایی که سلسله مراتب اداری طولانی‌ست و نظام‌های اطلاعاتی نمی‌تواند به سرعت به خواسته‌های خود جامعه عمل بپوشاند، نقش و تأثیر نظام ملی در مقابل نظام‌های بین‌المللی کم‌رنگ‌تر می‌گردد. نباید فراموش شود که در میان همه این ملزومات، زیرساخت‌های فنی، اجتماعی و فرهنگی در نقش بسط شکل‌گیری جریان حضور دارد.

جایگاه ما کجاست؟

پس از معرفی جریان اطلاعات، الگوهای احتمالی موجود در جریان ملی و بین‌المللی اطلاعات و طرز تعامل جریان ملی با جریان جهانی اطلاعات، در این قسمت از مقاله، با نگاهی به مقالات منتشر شده به وسیله پژوهشگران ایرانی در مجلات آی.اس.آی سعی می‌شود تا افق‌های پیش روی جامعه علمی و جایگاه ایران در جریان جهانی و الگوی رایج (از اوج "با به اوج" در جامعه علمی کشور بررسی شود. ذکر این نکته ضروری‌ست که در جریان اطلاعات، مؤلفه‌های زیادی دخیل است که ما به بعضی از آنها می‌پردازیم.

قبل از همه باید اشاره کرد که در کشورهای پیشرفته سهم اعتبارات تحقیقاتی از تولید ناخالص ملی، بین

در نظر گرفتن منابع زیرزمینی و استعدادهای دیگر، کشور ایران حدود ۱ درصد از کل جمعیت دنیا را تشکیل می‌دهد، ولی می‌بینیم که در نقش یک مؤسسه علمی کمتر از حد خود ظاهر شده‌است. البته، فقط با استناد به

۲/۵ تا ۳ درصد است و در ایران در دهه‌های اخیر بین ۰/۲ تا ۰/۴ درصد بوده‌است. با توجه به تحقیقات انجام شده تعداد مقالات ایران نسبت به مقالات کل جهان در فاصله سال‌های ۱۹۹۳ تا ۲۰۰۲ به شرح زیر بوده‌است (۲):

جدول ۳. تعداد مقالات ایران به نسبت مقالات به ثبت رسیده کل جهان در آی.اس.آی در فاصله سال‌های ۱۹۹۳-۲۰۰۰

سال	SCI ^۱	SSCI ^۲	A & H. Science ^۳
۱۹۹۳	299	14	10
	755800	129369	177510
۱۹۹۴	368	10	12
	798229	127910	191624
۱۹۹۵	463	13	11
	853469	144394	199252
۱۹۹۶	582	23	26
	901981	147194	211673
۱۹۹۷	667	17	29
	923333	141518	219319
۱۹۹۸	1023	17	1
	957717	141609	114767
۱۹۹۹	963	28	2
	945961	140073	110990
۲۰۰۰	1369	39	0
	956395	145125	115951
۲۰۰۱	1618	48	6
	942603	140656	99338
۲۰۰۲	1934	69	6
	889984	125000	100119

جدول ۴. جدول درصد کل مقالات ثبت شده ایران در آی.اس.آی بین سال‌های ۱۹۹۳ تا ۲۰۰۲ نسبت به کل

مقالات جهان

سال	۱۹۹۳	۱۹۹۴	۱۹۹۵	۱۹۹۶	۱۹۹۷	۱۹۹۸	۱۹۹۹	۲۰۰۰	۲۰۰۱	۲۰۰۲
درصد مقالات	۰/۰۲۴	۰/۰۳۴	۰/۰۴	۰/۰۵	۰/۰۵۵	۰/۰۸۵	۰/۰۸۲	۰/۱۲	۰/۱۴	۰/۱۸
	درصد	درصد	درصد	درصد	درصد	درصد	درصد	درصد	درصد	درصد

آی.اس.آی نمی‌توان میزان مشارکت کشورها در دانش جهانی را ارزیابی کرد، ولی تلاش برای ابهامی نقش متناسب با قابلیت‌ها، اصلی‌ست که می‌تواند سرلوحه فعالیت‌های مدیران در سطح کلان کشور قرار گیرد.

همان‌گونه که در جداول بالا مشاهده می‌شود، تعداد مقالات ثبت شده در آی.اس.آی توسط پژوهشگران ایرانی از سال ۱۹۹۳ تا ۲۰۰۲ در کل روندی رو به رشد داشته است. ولی با توجه به اینکه حتی از لحاظ جمعیتی بدون

1. SCI = Science Citation Index
 2. SSCI = Social Science Citation Index
 3. Art & Humanities Science

تحقیقی دیگر در زمینه مقالات ثبت شده به وسیله پژوهشگران ایرانی در آی.اس.آی نشان داده است که در سال ۱۹۹۹، جایگاه ایران در مقایسه با ۱۵ کشور شامل امریکا، انگلستان، ژاپن، آلمان، فرانسه، کانادا، چین، هند، کره جنوبی، ترکیه، مصر، عربستان، پاکستان، کویت و عراق، از لحاظ تولید علمی با ۰/۱۴ درصد در رتبه سیزدهم قرار داشت. مقایسه شاخص‌های پایه

با وجود اینکه ایران از لحاظ تولید علمی پیشرفت داشته است، اما هنوز تا رسیدن به جایگاه اصلی خود در جغرافیای سیاسی اطلاعات، فاصله زیادی وجود دارد. برای رفع این فاصله به‌درد مدیریت بودجه تحقیق و توسعه، و همچنین نیروی انسانی در زمینه پژوهش بازنگری شود.

همچون تولید ناخالص ملی^۱ و نیروی انسانی و بودجه تحقیق و توسعه، نشان می‌دهد ایران توانسته است به‌طور متوسط به‌ازای هر یک میلیارد دلار تولید ناخالص ملی، ۹/۴۷ رکورد، به‌ازای هر ۱۰۰۰ نفر کارکنان بخش تحقیق و توسعه، ۱۹ رکورد و همچنین، به‌ازای هر یک میلیون دلار بودجه تحقیق و توسعه، ۵ رکورد علمی تولید کند که از لحاظ نسبت تولید علمی به تولید ناخالص ملی و نیروی انسانی تحقیق و توسعه در رتبه سیزدهم و در شاخص نسبت تولید علمی به بودجه تحقیق و توسعه در رتبه چهاردهم از ۱۶ کشور قرار دارد^(۱).

نتیجه‌گیری

با توجه به داده‌های ارائه شده در بالا می‌توان چنین نتیجه گرفت:

۱. ایران از لحاظ تولید علمی پیشرفت داشته است.
۲. هنوز تا رسیدن به جایگاه اصلی کشور ما در جغرافیای سیاسی اطلاعات فاصله زیادی وجود دارد.
۳. باید در مدیریت بودجه تحقیق و توسعه و همچنین نیروی انسانی در زمینه پژوهش بازنگری شود تا در درجه

نخست از بودجه اختصاص داده شده برای تحقیق و توسعه به بهترین نحو استفاده شود و در مرحله بعدی افزایش بودجه برای کارهای علمی و پژوهشی در دستور کار سیاستگذاران کلان کشور قرار گیرد.

۴. کشور ایران در تولید، توزیع و مصرف اطلاعات، در هر سه زمینه مشارکت دارد ولی سهم تولید در مقایسه با توزیع و مصرف در سطح پایین‌تری قرار دارد و از طرف دیگر مصرف‌کننده صرف نیز نیست، بنابراین با توجه به سه وضعیت اشاره شده در شکل ۳ در مرحله انتقالی قرار دارد و نقش مدیریت و تصمیم‌گیری دقیق در ارتقاء، و با تنزل وضعیت، تعیین‌کننده است.

۵. از میان عوامل تأثیرگذار بر جریان اطلاعات در این مقاله (افراد، سازمان‌ها و دولت‌ها)، چنین به نظر می‌رسد که نقش دولت بیشتر از همه این عوامل است و افراد و سازمان‌ها نیز چنانچه در تولید اطلاعات نقش داشته باشند، زیر چتر دولت قرار دارند. بنابراین مراکز صنعتی، تولیدی و مانند آنها نقش در خور توجهی در تولید اطلاعات ندارند که این وضعیت می‌تواند تولید اطلاعات را از "احساس ضرورت برای انجام آن" به "انجام تکلیف در قبال وظیفه"، تغییر دهد که در طولانی مدت میزان تولید هدفمند و حتی انتفاعی را کاهش می‌دهد. ورود بخش خصوصی به چرخه اطلاعات می‌تواند این وضعیت را تعدیل کند، البته سیاست حمایتی دولت باید در بالاترین سطح خود باقی مانده و اجرا شود.

۶. برای تأثیرگذاری و ایفای نقش شایسته در جریان جهانی اطلاعات، همکاری میان سیاستگذاران، محققان و سازمان‌ها ضروری است.

۷. تهیه چکیده مقالات تولید شده در داخل به زبان‌های بین‌المللی و انتشار آنها در سطح جهانی می‌تواند نمود شایسته‌ای از تولیدات علمی ایران در عرصه جهانی ارائه دهد.

۸. انتشار مجلات به زبان‌های بین‌المللی می‌تواند ارتباطات علمی محققان کشور با محققان خارجی و در نهایت افزایش تولید و بالآخره تأثیرگذاری در جریان جهانی اطلاعات را به دنبال داشته باشد که این امر نقطه شروعی برای تثبیت موقعیت ما (ایران) در جغرافیای سیاسی اطلاعات خواهد بود.

پیشنهادها

۱. با توجه به نتایج اخذ شده، راهکارهای زیر ارائه می‌شود:
۱. انجام تحقیقات جدی درباره عوامل دخیل در الگوهای جریان اطلاعات؛
۲. توجه جدی استادان و اندیشمندان به انتقال و ایجاد فرهنگ تفکر تولیدی و انتقادی اطلاعات در دانشجویان؛
۳. لزوم تهیه مجراهای ملی برای توزیع اطلاعات داشته و برداشته ملی و اشتراک در جریان بین‌المللی؛
۴. لزوم حصول توافق میان دولت و ملت برای همسو شدن و همسوی کردن داشته‌های افراد جامعه و برداشته‌های قشر تحصیل کرده از جریان جهانی اطلاعات به منظور تثبیت موقعیت ملی در جغرافیای سیاسی اطلاعات؛
۵. مدیریت بهینه منابع مالی و انسانی اختصاص داده شده به کار تحقیق و توسعه.

منابع

۱. انصافی، س.، غربی، ح. دانش ایران در سطح بین‌المللی، تهران: مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران، ۱۳۸۱.

۲. صبوری، ع. «بررسی کارنامه پژوهشی ایران در سال ۲۰۰۲ میلادی.» رهیافت، شماره ۲۸ (زمستان ۱۳۸۱).

3. Borthnick, J. "International information flow: The Developing world perspective." *Cornel International Law Journal*, No.4.(1981):333-354.

4. Deutsch, K. "Shifts in the balance of communication flows: A problem of measurement in international relations". *Public Opinion Quarterly*, No.1(1956):12.

5. Hass, E.; Roggie, J. "What message in the medium of information systems?" *International studies Quarterly*, Vol.28, No.3(1998):200.

6. Mowlana, H. *Global information and world communication*. London: SAGE Publication, 1997.

7. Peterson, G. *Information and world perspective*. London: Book Hall, 1996.

تاریخ دریافت: ۱۳۸۲/۶/۲۰